

รองศาสตราจารย์ ปรานิต สวัสดิรักษา: ผู้นำทางการพยาบาลสร้างความก้าวหน้าวิชาชีพ
Associate Professor Praneet Sawasdiraksa: Nursing Leader Building
Professional Advance

วิจิตร	ศรีสุพรรณ *	Wichit	Srisuphan *
ชวพรพรรณ	จันทร์ประสิทธิ์ **	Chawapornpan	Chanpravit **
อุดมรัตน์	สงวนศิริธรรม ***	Udomrat	Sngounsiritham ***

บทคัดย่อ

การพัฒนาวิชาชีพพยาบาลขึ้นกับผู้องค์กรที่ดี ตระหนักถึงความสำคัญของวิชาชีพพยาบาล ทั้งมุ่งมั่นตั้งใจที่จะสร้างความก้าวหน้าให้วิชาชีพ ในอดีตที่ผ่านมา มีผู้นำในวิชาชีพการพยาบาลที่เสียสละ อุทิศตน เพื่อพัฒนาวิชาชีพ ให้เป็นที่ยอมรับของสังคม การเรียนรู้ประสบการณ์ในอดีตของผู้ นำ จะเป็นหนึ่งบทเรียนรู้ของการพัฒนาวิชาชีพ ส่งเสริมคุณภาพการพยาบาลอย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: ผู้นำทางการพยาบาล การพัฒนาวิชาชีพ ผู้บริหารการพยาบาล

Abstract

Professional nursing development is relied on a good organization leader, who recognizes the significance of nursing profession and strongly intends to create the profession advancement. In the previous time, there are nursing leaders devoting themselves to develop the profession for social acceptance. Learning previous experiences of a leader will be a lesson learnt of professional development, contributing precisely to nursing quality.

Keywords: Nursing leader, Professional development, Nursing Administrator

* ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
* Professor Emerita, Pension Official, Chiang Mai University
** ผู้เขียนหลัก, รองศาสตราจารย์ ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
** Corresponding Author, Associate Professor, Pension Official, Chiang Mai University
*** รองศาสตราจารย์ ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
*** Associate Professor, Pension Official, Chiang Mai University
วันที่รับบทความ 5 พฤษภาคม 2562 วันที่แก้ไขบทความ 22 กันยายน 2562 วันที่ตอบรับบทความ 15 มกราคม 2563

บทนำ

‘Let us never consider ourselves finished nurse. We must be learning all of our lives’
‘เราจะไม่พิจารณาหยุดยั้งการเป็นพยาบาล
หากเราต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต’
(Florence Nightingale, 1800s)

ฟลอเรนซ์ ไนติงเกลให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นนัยยะที่บ่งบอกถึง วิชาชีพพยาบาลมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาความแข็งแกร่งทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง ตามสถานการณ์ความต้องการและการปรับเปลี่ยนทางสังคม การพัฒนาวิชาชีพที่สำคัญจึงต้องดำเนินการให้ครอบคลุมรอบด้าน ทั้งด้านการศึกษาพยาบาล การบริการพยาบาล การบริหารการพยาบาล และการวิจัยทางการพยาบาล (Singhanetr, Jaisit, & Henkeaw, 2017; Sripakho, 2014) การพัฒนาดังกล่าวต้องการผู้นำทางการพยาบาลที่มีความรู้ ความสามารถ มีประสิทธิภาพการทำงานที่เป็นเลิศ กอปรด้วยวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล เพื่อสร้างความก้าวหน้าวิชาชีพการพยาบาลอย่างเป็นรูปธรรม ต่อเนื่องและรอบด้าน จากหลักฐานเชิงประจักษ์ หนึ่งในผู้นำทางการพยาบาลที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาวิชาชีพการพยาบาลอย่างต่อเนื่อง ได้เน้นความสำคัญต่อการพัฒนาวิชาชีพการพยาบาล 3 ประเด็น คือ 1) การพัฒนาการศึกษาพยาบาล เป็นการสร้างคนให้รอบรู้ ทันทต่อเหตุการณ์ เพิ่มศักยภาพในการทำงานส่งผลต่อคุณภาพการพยาบาล 2) การพัฒนาวิจัยทางการพยาบาลทั้งระดับบุคคลและนโยบาย เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านการศึกษาด้านบริการสุขภาพ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน นวัตกรรม ได้หลักฐานเชิงวิทยาศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพการพยาบาล ตลอดจนข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เพื่อผลักดัน ‘พลังอำนาจทางวิชาการ’ และ 3) การพัฒนาองค์กรวิชาชีพเป็นการสร้างเอกภาพและเอกสิทธิ์ของวิชาชีพจากการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมขององค์กรวิชาชีพ (Phimuk, Sngounsiritham, & Chanprasit, 2009) การพัฒนาวิชาชีพการพยาบาลจึงเกิดจากมุมมองที่กว้างไกลของ

ผู้นำทางการพยาบาล ที่สามารถนำพาวิชาชีพให้มีความเจริญก้าวหน้าเป็นลำดับ ทัดเทียมกับวิชาชีพอื่น การเรียนรู้ประสบการณ์การทำงานในการพัฒนาวิชาชีพของผู้นำทางการพยาบาลจึงมีความสำคัญ โดยเฉพาะในช่วงระยะแรกของการบุกเบิกพัฒนาวิชาชีพพยาบาลในประเทศไทยและเขตภูมิภาคเหนือ ซึ่งในช่วงนั้น รองศาสตราจารย์ปราณีต สวัสดิ์รักษา เป็นหนึ่งผู้นำการพยาบาลด้านบริหารการพยาบาลที่มีความสำคัญยิ่ง ด้วยความมุ่งมั่นบุกเบิกพัฒนาวิชาชีพการพยาบาลและผดุงครรภ์ สร้างความก้าวหน้าต่อวิชาชีพอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับ

จากการประมวลสังเคราะห์หลักฐานทางวิชาการและงานวิทยานิพนธ์ ‘การศึกษาชีวประวัติ แนวความคิดและการพัฒนาฝ่ายบริการพยาบาล ของ รองศาสตราจารย์ปราณีต สวัสดิ์รักษา’ (Boonrubpayap, 1996) กล่าวได้ว่าท่านเป็นหนึ่งในผู้นำที่ริเริ่มจากการพัฒนาพยาบาลวิชาชีพให้พร้อมด้วยความรู้และศักยภาพแห่งการดูแล สู่การพัฒนาคุณภาพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ นำมาซึ่งความก้าวหน้าทัดเทียมกับวิชาชีพอื่นอย่างเป็นรูปธรรม อีกนัยหนึ่ง คือ การสร้างให้พยาบาลวิชาชีพ ‘มีที่ยืน’ เป็นที่ยอมรับทางสังคม เป็นผู้นำทางการพยาบาลที่มีคุณลักษณะเด่น โดยเฉพาะภาวะการเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง การมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ยึดมั่นในหลักการการทำงานที่มีคุณภาพ รับผิดชอบสูง แน่วแน่ต่อพันธะสัญญาในฐานะพยาบาลวิชาชีพที่มุ่งผลลัพธ์ที่เป็นเลิศจากการพยาบาล ริเริ่มบุกเบิก สร้างความก้าวหน้าทางการพยาบาลอย่างต่อเนื่องนับแต่อดีต ด้วยการพัฒนาระบบบริการสุขภาพในโรงพยาบาลนครเชียงใหม่ (ปัจจุบัน คือ โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่) ให้พร้อมต่อการรองรับสถานการณ์การดูแลรักษาที่ตอบสนองความต้องการทางสังคม และความต้องการของผู้ใช้บริการ ด้วยความรู้ ประสบการณ์ และความเพียรพยายาม อุตสาหะ ร่วมกับจิตสาธารณะที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ การเรียนรู้ประสบการณ์การทำงานในยุคเริ่มแรกของการบุกเบิกพัฒนาวิชาชีพของท่านจึงมีความสำคัญ เพื่อเป็นต้นแบบการศึกษาวิถีคิดและการ

ทำงานที่ให้คุณค่าการพยาบาลเป็นสำคัญ

ผลการประมวลสังเคราะห์หลักฐานทางวิชาการของ รองศาสตราจารย์ ปราณีต สวัสดิ์รักษา (Boonrubpayap, 1996) ที่เป็นผู้บริหารทางการพยาบาลและมีภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง สามารถสรุปสาระที่เกี่ยวกับการ

พัฒนาภาวะผู้นำและวิชาชีพการพยาบาลใน 3 ประเด็นหลัก กล่าวคือ 1) ภาวะผู้นำผ่านระบบการศึกษา 2) บุกเบิกพัฒนา สร้างความแกร่งวิชาชีพ และ 3) ต้นแบบการทำงาน อุทิศตน เพื่อสุขภาวะประชาชน รวมทั้งประเด็นย่อยตามตาราง 1

ตาราง 1 ประเด็นหลักและประเด็นย่อยการสร้างความก้าวหน้าวิชาชีพของ รศ. ปราณีต สวัสดิ์รักษา

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย
ภาวะผู้นำผ่านระบบการศึกษา	- การศึกษาหล่อหลอม มุ่งมั่นอดทน
บุกเบิกพัฒนา สร้างความแกร่งวิชาชีพ	- สร้างความแกร่งวิชาการ เรียนรู้ต่อเนื่อง
	- วิสัยทัศน์กว้างไกล ริเริ่มพัฒนางาน
	- ผู้บริหารเข้มแข็ง สร้างความก้าวหน้า ต้นแบบคุณธรรม
	- ใส่ใจการพยาบาลที่ไวต่อวัฒนธรรม
	- สร้างรากฐานการศึกษา ริเริ่มหลักสูตรนานาชาติ
ต้นแบบการทำงาน อุทิศตน เพื่อสุขภาวะ ประชาชน	- ร่วมงาน พอ.สว.และ รพช. เพื่อสุขภาวะประชาชน
	- ใส่ใจงานสุขภาพเด็กและประชาชน
	- พัฒนาศาสตร์และชุมชนผ่านสมาคมพยาบาล

ภาวะผู้นำผ่านระบบการศึกษา

การศึกษาหล่อหลอม มุ่งมั่นอดทน

ความเป็นผู้นำของรองศาสตราจารย์ปราณีต สวัสดิ์รักษา ได้แสดงอย่างเด่นชัดนับแต่การเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์ของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ (ปีพ.ศ. 2485) โดยเริ่มจากคุณสมบัติพื้นฐานของผู้นำในทางการศึกษาอบรมที่ดี (จากการศึกษาพยาบาล) ร่วมกับ ความมุ่งมั่นอดทน เสียสละ รับผิดชอบสูง และชี้แนะตนเอง (Nakase & Siritarungsri, 2014; Sripakho, 2014) ภูมิหลังการศึกษาทางการพยาบาล ได้หล่อหลอมและปลูกฝังความเป็นวิชาชีพการพยาบาลว่าเป็นงานที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ เสริมความแกร่งต่อความมุ่งมั่นในการช่วยเหลือผู้อื่น ด้วยธรรมชาติของการศึกษาพยาบาลวิชาชีพที่มีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ โดยเฉพาะการฝึกปฏิบัติการพยาบาลสร้างความเคร่งครัดต่อ

ระเบียบวินัยงานตามจรรยาบรรณวิชาชีพ ประกอบกับการเรียนอยู่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้ต้องฝึกปฏิบัติการพยาบาลอย่างเข้มแข็งและเรียนหนัก ร่วมกับการช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้บาดเจ็บจากสงครามและผู้ร่วมงาน ท่านจึงเป็นหนึ่งแบบอย่างของการทำงานที่มีความรับผิดชอบสูง เสียสละ อุทิศตน (self devotion) เพื่อประโยชน์ส่วนรวมหรือสาธารณชนอย่างแท้จริง ประการสำคัญท่านเป็นคนเรียนรู้จากประสบการณ์ สามารถชี้แนะตนเองในการแสวงหาความรู้ (self-directed learner) ทั้งคิดประยุกต์ความรู้สู่การทำงานในชีวิตประจำวันเพื่อสร้างคุณภาพงานอย่างต่อเนื่อง นับแต่ช่วงการศึกษาจนถึงการทำงานทั้งในฐานะนักการศึกษาและนักบริหาร ด้วยจิตที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมพร้อมความกตัญญูและอ่อนน้อมถ่อมตน ท่านยกคุณงามความดีของความสำเร็จอย่างงดงามในชีวิตให้กับ ‘ครู’ คุณครู อบรมิพย์ แดงสว่าง และคุณครู อังคณา เหมินทร์ ผู้ให้การสอนสั่งอบรมอย่างเข้มงวด กล่อมเกล่าปลูกฝังแนวคิดพื้นฐานที่ควรจำ

สำหรับการปฏิบัติการพยาบาล จากความอดุสาหะ
ผนวกกับสติปัญญาที่เฉียบแหลม ต่อการเรียนรู้ ร่วมกับ
ความมุ่งมั่นและตั้งใจฝึกปฏิบัติทางการพยาบาล ยังผล
ให้ท่านได้รับรางวัลเรียนดีตลอดหลักสูตรเมื่อสำเร็จการ
ศึกษาการพยาบาลและ ผดุงครรภ์ ในปี พ.ศ. 2489

สร้างความสำเร็จวิชาการ เรียนรู้ต่อเนื่อง

ภายหลังสำเร็จการศึกษาทางการพยาบาล (พ.ศ.
2489) รองศาสตราจารย์ ปรานีต สวัสดิ์รักษา ได้เริ่ม
ประกอบวิชาชีพพยาบาล และปฏิบัติงานในวิชาชีพนี้
ตลอดชีวิตการทำงาน (พ.ศ. 2489-2527) เริ่มแรกได้เข้า
รับราชการเป็นพยาบาลที่โรงพยาบาลศิริราช เป็นช่วง
เวลาที่ได้รับผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่สอง มีความ
ขาดแคลนทั้งอุปกรณ์การแพทย์และการสอน ส่งผลต่อ
คุณภาพการพยาบาลอย่างมาก ต้องใช้เวลาในการ
ปรับปรุงฟื้นฟู ทั้งด้านบริการพยาบาลและการศึกษา
พยาบาล รวมทั้งการขอรับทุนจากองค์กรต่างประเทศ
เพื่อการศึกษาต่อในต่างประเทศสำหรับครูพยาบาล ซึ่ง
รองศาสตราจารย์ ปรานีต สวัสดิ์รักษา ในขณะที่ดำรง
ตำแหน่งครูพยาบาลได้รับทุนโคลัมโบไปศึกษาหลักสูตร
ประกาศนียบัตรครูพยาบาลสุติศาสตร์และนรีเวชวิทยา
ที่ Royal Melbourne College of Nursing เป็นระยะเวลา
1 ปี นับเป็นการศึกษาดูงานต่างประเทศครั้งแรก
เป็นการสร้างความแข็งแกร่งทางวิชาการ ร่วมกับการ
สร้างความคิดที่กว้างไกลให้มีความสำคัญต่อการศึกษา
เรียนรู้ ด้วยคุณลักษณะที่เป็นผู้ใฝ่รู้ รักความก้าวหน้า
แสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง ทำให้ในเวลาต่อมาได้รับ
การคัดเลือกไปศึกษาต่อจนจบปริญญาตรีวิทยาศา
สตรบัณฑิต (Bachelor of Science in Nursing)
และปริญญาโท วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิตการบริหารการ
พยาบาล (Master of Science in Nursing Service
Administration) จากมหาวิทยาลัยบอสตัน รัฐแมสซาชูเซต
ประเทศสหรัฐอเมริกา ความรู้และประสบการณ์จาก
การศึกษาต่างประเทศมีส่วนในการหล่อหลอม พัฒนา
รูปแบบ แนวคิดในการทำงาน ทั้งเป็นพื้นฐานสำคัญ
ต่อการพัฒนาวิชาชีพการพยาบาลในระยะต่อมา

บุกเบิกพัฒนา สร้างความแกร่งวิชาชีพ

วิสัยทัศน์กว้างไกล ริเริ่มพัฒนางาน

รองศาสตราจารย์ ประณีต สวัสดิ์รักษา เป็นทั้ง
นักบริหารและนักการศึกษาที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มุ่งมั่น
พัฒนาวิชาชีพ โดยถ่ายทอดกลมเกลียวให้พยาบาล
วิชาชีพมีความมุ่งมั่น อดทน เสียสละ ให้คุณค่าต่อการ
ทำงานเพื่อสร้างคุณภาพการดูแล ท่านเน้นให้พยาบาล
วิชาชีพใช้หลักวิชาและคุณธรรมควบคู่กันในการดูแล
ผู้ป่วย เน้น 3H คือ Head เป็นวิชาความรู้ที่ร่ำเรียน Heart
มีน้ำใจที่เมตตา และ Hand สู้ฝ่ามือที่นุ่มนวล ก่อให้เกิด
การพยาบาลที่เปี่ยมด้วยความรู้ ให้การดูแลด้วยความ
เมตตา เหมาะสมกับกาลเทศะ (Nantajit, 2010)
ประการสำคัญท่านมีแนวคิดการพัฒนาวิชาชีพอย่างเป็น
รูปธรรม ทั้งด้านการศึกษาพยาบาลและบริการพยาบาล
จึงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพทั้งสองด้าน
ควบคู่กัน ร่วมกับการสร้างความแกร่งด้านความรู้
วิชาการและทักษะที่จำเป็นในการดูแลผู้ป่วย จาก
ประวัติการทำงานของท่านทั้งในฐานะนักปฏิบัติการ ครู
ผู้สอนและผู้บริหาร ท่านเป็นต้นแบบการทำงานที่มีความ
รับผิดชอบสูง ให้ความสำคัญของคุณค่างาน ริเริ่มบุกเบิก
พัฒนาการพยาบาล ใส่ใจต่อผู้ใช้บริการ ตลอดจนสร้าง
ความร่วมมือประสานทำงานระหว่างทีมสุขภาพเพื่อ
ประสิทธิภาพของงานสู่ผลลัพธ์การรักษาพยาบาลที่พึง
ประสงค์ อันเป็นลักษณะสำคัญของผู้นำองค์กรที่มีทักษะ
ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่จะสร้างความสัมพันธ์
ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน และทีมงานเพื่อประสิทธิภาพของ
งาน (Mencl, Welfald, Ittersum, & Kansas, 2016)

ในช่วงระยะเวลาที่ปฏิบัติงานที่โรงพยาบาลศิริราช
รองศาสตราจารย์ ประณีต สวัสดิ์รักษา ได้รับแต่งตั้งให้
ดำรงตำแหน่งสำคัญ อาทิ หัวหน้าหอผู้ป่วยติดเชื่อ
แผนกสุติศาสตร์และนรีเวชวิทยา (พ.ศ. 2495) ท่าน
ทำงานด้วยความเข้มแข็ง เสียสละความสุขส่วนตัว บาง
กรณีต้องทำงานติดต่อกัน 16 ชั่วโมง บ่งบอกการแสดง
บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในตำแหน่งหน้าที่
ควบคุมงานภายในหอผู้ป่วยให้ดำเนินไปด้วยดี สะท้อน
คุณสมบัติการเป็นผู้บริหารที่ดี ผู้นำที่เข้มแข็ง กล้าตัดสินใจ

ใจ สามารถการทำงานอย่างต่อเนื่องกัน ทนต่อความยากลำบากได้ (Nakasem & Siritarungsri, 2014; Stogdill, 1974) ช่วงที่ท่านทำหน้าที่เป็นทั้งครูและผู้ตรวจการประจำแผนกสุติศาสตร์นรีเวชวิทยา (พ.ศ. 2497) ได้ทำงานด้วยความวิริยะอุตสาหะ ให้ความรัก ความเมตตาต่อผู้ได้บังคับบัญชา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถ มีความรับผิดชอบ แสดงภาวะผู้นำและการเป็น ‘ครู’ ครูที่ดี ‘ริเริ่มระบบติวสร้างคน เสริมศักยภาพ’ จัดระบบติวสำหรับนักเรียนพยาบาลที่มีผลการเรียนยังไม่เป็นที่พอใจ ทำให้นักเรียนพยาบาลสามารถสอบผ่านโดยไม่ตกซ้ำชั้น ด้วยความรู้ความสามารถสูงเป็นที่ประจักษ์ ท่านจึงเป็นที่ยอมรับของอาจารย์แพทย์ ผู้ร่วมงานและนักเรียนพยาบาลที่ขึ้นฝึกปฏิบัติงานในแผนกสุติศาสตร์และนรีเวชวิทยา 0.1 ต่อมาได้ดำรงตำแหน่งอาจารย์โท (พ.ศ. 2499) แผนกสุติศาสตร์นรีเวชวิทยา โรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัย คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล ท่านยังคงสอนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติในวิชาการพยาบาลสุติศาสตร์และนรีเวชวิทยา

ภายหลังสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ (พ.ศ. 2505) รองศาสตราจารย์ปราณีต สวัสดิรักษา ได้โอนมารับราชการในตำแหน่งอาจารย์โท แผนกพยาบาลและผดุงครรภ์ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลนครเชียงใหม่ (ซึ่งเป็นโรงพยาบาลประจำจังหวัดได้พัฒนาเป็นโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยมีการผลิตบัณฑิตแพทยศาสตร์และพยาบาลศาสตร์) ปฏิบัติงานเป็นผู้ช่วยหัวหน้าฯ รับผิดชอบทั้งการศึกษาและบริหารการพยาบาล ริเริ่มจัดระบบบริการการรักษาพยาบาลผู้ป่วยของโรงพยาบาล ให้เอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ท่านได้ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ กำลังความคิด ทำงานจริงจัง เพิ่มความสามารถ ด้วยความรับผิดชอบต่อด้านการเรียนการสอน และการบริการพยาบาลควบคู่กัน ทำให้การทำงานทั้งฝ่ายการศึกษาและบริการพยาบาลมิได้แยกจากกัน เป็นแนวคิดการทำงานที่ยังคงทันสมัยเป็นปัจจุบัน ล้อรับกับแนวคิดนักการศึกษาทางการพยาบาลในปัจจุบัน ที่ต้องเน้นการ

พัฒนาการปฏิบัติการพยาบาลควบคู่ไปกับการศึกษาพยาบาล (Turale, Klunklin, & Chontawa, 2010) นับเป็นการวางรากฐานการทำงานร่วมกันในอดีตจนถึงปัจจุบัน สร้างความร่วมมือที่ดีในการทำงานระหว่างผู้ปฏิบัติงานที่มีทักษะความชำนาญและผู้สอนที่เข้มแข็งทางวิชาการ นอกจากนี้ท่านยังร่วมจัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่เพื่อเอื้อการเข้าถึงบริการสุขภาพสำหรับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสด้วยระยะทางและเศรษฐกิจฐานะ บ่งบอกความมุ่งมั่นพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร บนพื้นฐานความเสมอภาคในการเข้าถึงระบบบริการสุขภาพอย่างเท่าเทียม (equity) และทั่วถึง (coverage) จัดให้มีครูพยาบาลและผู้ตรวจการพยาบาลขึ้นปฏิบัติงานในวันหยุด ด้วยสำนึกในความรับผิดชอบต่อคุณดูแลผู้ป่วยอย่างต่อเนื่อง หรือการจัดการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้น สะท้อนการคาดการณ์ปัญหา เพื่อการช่วยเหลืออย่าง ‘ทันการณ์’ และ ‘ทันกาล’ เป็นการรับภาระงานหนักทั้งสองด้านไปพร้อมกันเป็นระยะเวลายาวนานถึง 16 ปี สะท้อนความมุ่งมั่น อุตสาหะ และทุ่มเทในการสร้างงานที่มีคุณภาพทั้งการศึกษาและบริการพยาบาลอย่างยาวนาน (long term contribution and commitment)

ในปี พ.ศ. 2511 รองศาสตราจารย์ปราณีต สวัสดิรักษา ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายบริการพยาบาล โรงพยาบาลนครเชียงใหม่ พร้อมกับการดำรงตำแหน่งผู้ช่วยหัวหน้าภาควิชาการพยาบาลฝ่ายบริการพยาบาล นับเป็นอาจารย์พยาบาลคนแรกที่ดำรงตำแหน่งนี้ เพื่อสืบสานให้กิจการของโรงพยาบาลนครเชียงใหม่ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ในช่วงเวลานั้นท่านได้สร้างประโยชน์สูงสุดต่อการบริการผู้ป่วย ทำงานอย่างเสียสละ อุทิศตน มีแนวคิดในการปรับปรุงงานที่ทันสมัย พัฒนางานบริการพยาบาลอย่างเต็มความสามารถ ผลงานที่โดดเด่นและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง คือ การจัดวางระบบงานและปรับปรุงการปฏิบัติการพยาบาลจนได้มาตรฐานของโรงพยาบาลมหาวิทยาลัย เพื่อรองรับทั้งการศึกษาพยาบาลและแพทยศาสตร์ศึกษา (ในสมัยนั้น) สะท้อนการมองการณ์

ไกล ริเริ่มพัฒนา (vision and initiatives) ปรับระบบบริการด้านสุขภาพเพื่อรองรับระบบการศึกษาให้พร้อมต่อการเรียนการสอน มีความเหมาะสมเป็นแหล่งฝึกงานในการนำความรู้สู่การปฏิบัติ เอื้อประโยชน์การเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ อำนวยประโยชน์สุขต่อผู้ใช้บริการ/ผู้ป่วยและทีมสหวิชาชีพ ช่วงระยะเวลาการดำเนินงานดังกล่าวมีความไม่พร้อมทั้งบุคลากร และอาคารสถานที่ รวมทั้งอุปกรณ์ วัสดุครุภัณฑ์ แต่ด้วยความสามารถที่โดดเด่นของท่านในความเป็นผู้นำที่แข็งแกร่ง ความสามารถในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ร่วมกับทักษะที่เห็นความสำคัญของการบุกเบิกพัฒนาระบบบริการสุขภาพ สร้างการทำงานร่วมกันอย่างแท้จริงในลักษณะสหสาขาวิชาชีพ ทั้งเปี่ยมด้วยคุณลักษณะผู้นำในด้านทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพ มีการประสานงานและสร้างความร่วมมือการทำงานเพื่อคุณภาพการรักษายาบาล ประกอบกับท่านมีแนวคิด ‘คนที่จะเป็นผู้นำต้องเป็นคนที่มีบทบาทสำคัญอยู่ในการนำกลุ่มทำงาน เป็นผู้สร้างทีมงานให้แกร่ง พัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งรักษาสภาพนั้นให้คงอยู่ตลอดไป’ ส่งผลให้การทำงานของ ท่านทั้งในฐานะนักบริหารและนักการศึกษาประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ได้ความร่วมมือในการทำงานอย่างดีจากผู้ร่วมงานทุกฝ่ายเพื่อคุณภาพการรักษายาบาลอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ท่านยังได้ปรับปรุงระบบการพยาบาล โดยการนำระบบคาร์เด็กซ์มาใช้ร่วมกับระบบการนิเทศการพยาบาลที่เข้มงวด จัดให้มีพยาบาลผู้นิเทศงานทุกเวร จัดการอบรมฟื้นฟูความรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติการพยาบาล ด้วยตระหนักถึงการพัฒนาวิชาชีพ ต้องให้ความสำคัญกับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง พร้อมปรับค่าตอบแทนและสวัสดิการให้ดีขึ้น จัดสร้างหอพักและตึกนอนก่อนขึ้นเวรหรือลงจากเวรของบุคลากร จัดปฐมนิเทศบุคลากรใหม่ทุกประเภท ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในหอผู้ป่วย ปรับระบบการจัดเวร และปรับเปลี่ยนเวลาขึ้นปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับฤดูกาล ริเริ่มให้มีการตรวจร่างกายประจำปี พร้อมจัดตั้งหน่วยจ่ายกลาง ทำให้ประหยัดการใช้วัสดุอุปกรณ์

พัฒนาหน่วยอาหารของโรงพยาบาลให้สะอาดและทันสมัยเพื่อบริการผู้ป่วย จัดตั้งศูนย์พยาบาลพิเศษเพื่อให้การดูแลผู้ป่วยตลอด 24 ชั่วโมงทั้งภายในและภายนอกโรงพยาบาล จากความมุ่งมั่นในการพัฒนาการพยาบาลอย่างต่อเนื่อง ยังผลให้ท่านได้รับประกาศเกียรติคุณในฐานะพยาบาลดีเด่นแห่งชาติ สาขาการบริหารการพยาบาล จากสภาการพยาบาลแห่งประเทศไทยเป็นคนแรก ในปี พ.ศ. 2533

ผู้บริหารเข้มแข็ง สร้างความก้าวหน้า ต้นแบบคุณธรรม

ในปี พ.ศ. 2516 รองศาสตราจารย์ ปราณีต สวัสดิ์รักษาได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยคณบดีคณะพยาบาลศาสตร์ ฝ่ายปฏิบัติการพยาบาล ท่านจึงรับผิดชอบงานฝ่ายบริการพยาบาล โรงพยาบาลนครเชียงใหม่ คณะแพทยศาสตร์ ควบคู่กับงานบริหารด้านการศึกษาของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ด้วยธรรมชาติที่เป็นทั้งนักวิชาการและนักปฏิบัติการที่มีความรับผิดชอบสูง ท่านได้เชื่อมโยงงานวิชาการและงานปฏิบัติการเข้าด้วยกัน นำหลักวิชาการความรู้ประยุกต์ในการทำงานด้วยความมุ่งมั่น เพียรพยายามในการพัฒนาการพยาบาลอย่างต่อเนื่อง ด้วยการส่งเสริมและมอบหมายงาน ให้มีการจัดการประชุม สัมมนา อบรมทางวิชาการในฝ่ายบริการพยาบาลอย่างสม่ำเสมอสืบมาจนปัจจุบัน ทั้งสนับสนุนการศึกษา ดูงานของบุคลากรทั้งในและต่างประเทศ เพื่อเสริมให้บุคลากรมีความรู้ ประสบการณ์และทักษะที่ทันสมัย ล้อมรับแนวคิดของนิติงเกล (Nightingale, 1800s) ‘การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต We must be learning all of our lives’ (McDonald, 2009) เพื่อให้เหมาะสมกับการเป็นบุคลากรในสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ส่งผลลัพธ์โดยปริยายต่อการพัฒนาคุณภาพการพยาบาล

นอกจากนี้รองศาสตราจารย์ ปราณีต สวัสดิ์รักษา ยังสาธิตให้เห็นเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ว่า ผู้บริหารการพยาบาลต้องมีภาวะผู้นำที่ใช้หลักวิชาการในการทำงาน เพื่อความสำเร็จขององค์กร เพราะผู้นำมีความสำคัญมากต่อการกำหนดนโยบาย การวางแผนงาน และดำเนินการ

พัฒนาตามแผน (Frandsen, 2014) ผู้นำทางการพยาบาลจึงต้องมีความรู้ดีเชิงวิชาการ เพื่อเสริมทักษะศักยภาพการดูแลผู้บริการการพยาบาลที่มีคุณภาพ ท่านจึงเป็นผู้นำทางการพยาบาลที่พร้อมด้วยความรู้เชิงวิชาการและสำนึกในหน้าที่รับผิดชอบสูง เป็นผู้นำทั้งความคิดและการทำงาน ทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกโรงพยาบาล อีกทั้งให้คุณค่าผู้ปฏิบัติงานเป็นสำคัญ ประดุจทรัพย์ากรที่ทรงคุณค่า เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจในการทำงาน สร้างอิสระการทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย สะท้อนให้เห็นคุณธรรมในการบริหารงานที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการทำงาน การพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมระหว่างผู้นำและผู้ใต้บังคับบัญชา นำไปสู่การสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของงาน (sense of belongings) อย่างแท้จริง นอกจากนี้ท่านยังให้การดูแลช่วยเหลือทุกข์สุขของผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นอย่างดีทั้งในเรื่องราชการและส่วนตัว สะท้อนภาวะผู้นำที่เอาใจใส่ (caring leadership) (Tomkins & Simpson, 2015) เป็นแบบอย่างของผู้ดูแลเอาใจใส่ผู้อื่นและสร้างวัฒนธรรมการดูแลเอาใจใส่ในหน่วยงาน ทั้งสะท้อนการประยุกต์หลักจริยธรรมและทฤษฎีการดูแลในการทำความเข้าใจและความต้องการผู้อื่น (Sharma & Jain, 2013; Singhanetr, Jaisit, & Henkeaw, 2017) จึงกล่าวได้ว่า ท่านเป็นผู้นำที่ครองตน ครองคนและครองงานได้อย่างดีเยี่ยม

ใส่ใจการพยาบาลที่ไวต่อวัฒนธรรม

ช่วงที่ช่วยราชการที่ฝ่ายบริการพยาบาล โรงพยาบาลนครเชียงใหม่ (พ.ศ. 2508-2524) แนวคิดที่เด่นชัดในการพัฒนาฝ่ายบริการพยาบาลของรองศาสตราจารย์ ปราณีต สวัสดิ์รักษา คือ ให้ความสำคัญทั้งต่อ ผู้ป่วย พยาบาลและการพยาบาล ในประเด็นผู้ป่วย ท่านคำนึงถึงความเป็นมนุษย์ในลักษณะความเชื่อมโยงสุขภาพกายและจิตใจ โดยพยาบาลต้องให้การพยาบาลที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลปะประยุกต์สหศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในการดูแลผู้ป่วย ด้วยคุณธรรมและจริยธรรมเปี่ยมด้วยเมตตา กรุณา เพื่อเป้าหมายทางการพยาบาล

ต่อการบรรลุสุขภาวะของผู้ป่วย/ผู้ใช้บริการ ท่านให้ความสำคัญกับการพยาบาลที่ต้องตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้ป่วย จากภูมิหลังของท่านที่เป็นชาวภาคกลาง ท่านคำนึงความต่างทางวัฒนธรรมของปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะศาสนา วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นภาคเหนือที่มีผลต่อความเชื่อในการบำบัดเยียวยารักษาของบุคคล กล่าวได้ว่า ในยุคนั้นท่านเป็นพยาบาลที่ให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการพยาบาลข้ามวัฒนธรรม เน้นการดูแลที่ไวต่อวัฒนธรรม (cultural sensitive care) โดยการยอมรับ ปรับผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมกับการพยาบาลสมัยใหม่ที่อยู่บนพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ ท่านใช้หลักการดูแลที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม (cultural congruent care) สร้างการพยาบาลที่เป็นที่ยอมรับโดยผู้ป่วย เกิดการยอมรับเคารพซึ่งกันและกัน (mutual respect) ระหว่างพยาบาลและผู้ป่วย ความเข้าใจผู้ป่วยในฐานะ ‘ปัจเจกบุคคล’ ที่มีลักษณะเฉพาะที่มีความเชื่อหรือวัฒนธรรมที่ต่างจากบุคคลอื่น (individual difference) ซึ่งเป็นหลักการดูแลที่มีศักยภาพทางวัฒนธรรม (Leininger, 2002) ทำให้เกิดประโยชน์และผลลัพธ์ที่ดีในการรักษาพยาบาล จากการสร้างเสริมการดูแลที่มีคุณภาพ มีความหมาย ส่งผลต่อสุขภาวะผู้ป่วย อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพยาบาล

สร้างรากฐานการศึกษา ริเริ่มหลักสูตรนานาชาติ

ในฐานะนักการศึกษา รองศาสตราจารย์ ประณีต สวัสดิ์รักษา เป็นผู้หนึ่งที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาการเรียนการสอน ดังเห็นได้จากการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรีของคณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งได้เริ่มจัดการศึกษานับแต่ปี พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา ใช้ระยะเวลา 4 ปี 6 เดือน ประกอบด้วยหลักสูตรการพยาบาลและอนามัย 4 ปี หลักสูตรผดุงครรภ์ อีก 6 เดือน เนื่องจาก ก.พ. ไม่คิดค่าวิชากรณีหลักสูตรที่ใช้เวลาเรียนไม่ถึง 1 ปี ทำให้บัณฑิตพยาบาลจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ท่านจึงช่วยคิดปรับปรุงโดยการบูรณาการสองหลักสูตรเข้าด้วยกันเป็นหลักสูตรเดียว คือ วิทยาศาสตร์บัณฑิต (พยาบาลและผดุงครรภ์)

ระยะเวลาเรียน 4 ปี (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517) โดยปรับการเรียนการสอน ตัดทอนหน่วยกิตใน กลุ่มวิชาที่เกี่ยวกับการผดุงครรภ์ ให้คงไว้ซึ่งสาระสำคัญอย่างยั้งยวดที่นักศึกษาจำเป็นต้องรู้ ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนใหม่ทำให้นักศึกษาจำเป็นต้องรู้ ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนใหม่ทำให้นักศึกษาต้องทำงานหนักตลอดปี ทั้งภาคการศึกษาที่ 1 ที่ 2 และภาคฤดูร้อน ส่งผลดีต่อบัณฑิตพยาบาลที่ต้องมีอุตสาหกรรม มุมานะในการศึกษา สร้างความรอบรู้ในแต่ละวิชา ในระยะเวลา 4 ปี

ในปี พ.ศ. 2520 ขณะดำรงตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาการพยาบาลสูติศาสตร์และนรีเวชวิทยา รองศาสตราจารย์ ปราณีต สวัสดิ์รักษา มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ได้ริเริ่มจัดทำหลักสูตรนานาชาติขึ้นเป็นหลักสูตรแรกทางการศึกษาพยาบาลในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2521 เป็นโครงการอบรมหลักสูตรพยาบาลผดุงครรภ์ระยะสั้นให้แก่พยาบาลนานาชาติที่ได้รับทุนรัฐบาลไทยภายใต้แผนโคลัมโบ โครงการดังกล่าวจัดทำร่วมกับกรมวิเทศสหการ กระทรวงการต่างประเทศ จุดเริ่มต้นนับเป็นประโยชน์และรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาอบรมหลักสูตรนานาชาติและหลักสูตรอื่น ๆ ของสาขาพยาบาลศาสตร์ ทั้งในระดับปริญญาโทและเอก ในระยะเวลาต่อมาจวบจนปัจจุบัน

ต้นแบบการทำงาน อุทิศตน เพื่อสุขภาวะประชาชน

การทำงานของรองศาสตราจารย์ ปราณีต สวัสดิ์รักษา เป็นต้นแบบ (role model) ที่จดจำต่อทั้งผู้ได้บังคับบัญชาทุกระดับและนักศึกษาพยาบาลในด้านการปฏิบัติพยาบาล และการทำงานด้วยความมุ่งมั่นที่มีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ด้วยการลงมือปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่างทั้งการดูแลผู้ป่วยที่มีคุณภาพและการบริหารงาน ทำงานอย่างผู้จริงจังบนพื้นฐานประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง มีจิตแห่งความเอื้ออาทรต่อประชาชน ตามเป้าหมายสูงสุดของการพยาบาล นั่นคือ สุขภาวะประชาชน ท่านอุทิศตนในการพัฒนางานบริการสุขภาพเพื่อคุณภาพการพยาบาลที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้ใช้บริการหรือความผาสุกของผู้ใช้บริการ ให้ความสำคัญกับการ

เป็นพยาบาล ที่ต้องเสียสละ มีความรู้ มีไหวพริบปฏิภาณ แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าอย่างชาญฉลาด ซื่อสัตย์ สามารถติดต่อประสานงานกับผู้อื่นหรือหน่วยงานอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกเหนือจากความรับผิดชอบสูงต่อหน้าที่การงาน เพราะต้องรับผิดชอบดูแล (caring) ให้ผู้ป่วยสุขสบาย (comfort) ปลอดภัย (safety) อยู่ในสภาพแวดล้อมที่สะอาด (clean) เพื่อให้กลับคืนสู่ภาวะปกติโดยเร็ว ท่านยังดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดีงามด้านความประพฤติศีลธรรมจรรยา มีส่วนร่วมช่วยเหลือสังคม ในฐานะประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะการให้บริการและร่วมเป็นคณะกรรมการในงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสุขภาพประชาชน บ่งบอกการทำงานเพื่อมวลชนอย่างแท้จริง

ร่วมงาน พอ.สว.และ รพช. เพื่อสุขภาวะประชาชน

รองศาสตราจารย์ ปราณีต สวัสดิ์รักษา เป็นพยาบาลคนแรกที่เข้าร่วมโครงการที่พัฒนาขึ้นโดยราชวงศ์ โดยเข้าร่วมงานหน่วยแพทย์อาสาสมเด็จพระบรมราชชนนี (พอ.สว.) จังหวัดเชียงใหม่ ทำหน้าที่เป็นเลขานุการคณะกรรมการฝ่ายแพทย์ นับแต่ ปี พ.ศ. 2512 ซึ่งเป็นปีก่อตั้งมูลนิธิพอ.สว.จังหวัดเชียงใหม่ จวบจนเกษียณอายุราชการ สะท้อนความเสียสละทำงานเพื่อส่วนรวม (public mind) มุ่งมั่นพันธะสัญญา (commitment) ต่อการทำงานเพื่อวิชาชีพ พัฒนาวิชาชีพในทุกรูปแบบ โดยคำนึงถึงสุขภาวะประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้ท่านยังเข้าร่วมงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) ของกรมการเร่งรัดพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อ ปีพ.ศ.2506 เพื่อรักษาความมั่นคงของชาติ เอื้อชาวชนบทให้ช่วยเหลือตนเอง ท่านมีส่วนร่วมในการจัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประกอบด้วย แพทย์ พยาบาลและผู้ช่วยพยาบาล ให้บริการแก่ประชาชนในเขตชายแดนหมื่นเวียงไปหลายจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นประธานโครงการอบรมผู้ช่วยพยาบาลชนบท โดยรับเยาวชนจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือในจังหวัดที่มีความรุนแรงรุนแรงประมาณ 100 คน เข้ารับการอบรมตามหลักสูตรของคณะพยาบาล

ศาสตราจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 จนถึง พ.ศ.2523 งาน รพช. จึงสะท้อนการทำงานร่วมกันของทีมสุขภาพ และการสร้างศักยภาพให้ประชาชนในพื้นที่สามารถช่วยเหลือชุมชนของตนในลักษณะการพึ่งตนเองของชุมชน (community reliance)

ใส่ใจงานสุขภาพเด็กและประชาชน

รองศาสตราจารย์ ประณีต สวัสดิ์รักษา ให้ความสำคัญกับงานสังคมสงเคราะห์เพื่อสุขภาพเด็ก โดยร่วมเป็นคณะกรรมการก่อตั้งมูลนิธิเด็กกำพร้าบ้านกึ่งแก้ว วิบูลสันติเชียงใหม่ ตั้งแต่ปี 2507 ให้ความช่วยเหลือในการจัดระบบงานการดูแลเด็ก ให้ความรู้จัดอบรมผู้ดูแลเด็ก จัดหาอาสาสมัครเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ชาวต่างชาติรวมทั้งชาวไทยที่เข้าเยี่ยมมูลนิธิและบริจาคเงินหรือสิ่งของ ผลงานดังกล่าวทำให้ท่านได้รับรางวัลนักสังคมสงเคราะห์ดีเด่น ประเภทนักสังคมสงเคราะห์อาสาสมัคร จากสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยฯ ในปี พ.ศ. 2537 ท่านยังช่วยจัดหาทุนในการดำเนินกิจกรรมช่วยเหลือชุมชน และจัดอาหารกลางวันสำหรับเด็กวัยเรียนในช่วงที่ดำรงตำแหน่งนายกสโมสรไลออนสตรีคำตาราเชียงใหม่หลายวาระ ด้วยความมุ่งมั่นพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนร่วมกับพัฒนาวิชาชีพการพยาบาล บนพื้นฐานความเสมอภาค ในการเข้าถึงระบบบริการสุขภาพอย่างเท่าเทียม(equity) และทั่วถึง (coverage) ทั้งให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวกำหนดสุขภาพ (health determinant) โดยสนับสนุนให้ครัวเรือนจัดทำรางระบายน้ำรอบหมู่บ้าน เพื่อส่งเสริมความสะอาดที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ทำให้ท่านได้รับรางวัลไลออนผู้ปฏิบัติกิจกรรมดีเด่นจากสโมสรไลออนสากล ประเทศไทย ภาค 310 เอ ในปี พ.ศ. 2528

พัฒนาวิชาชีพและชุมชนผ่านสมาคมพยาบาล

ระหว่างปี พ.ศ.2525-2526 ท่านเป็นนายกสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย สาขากาหนดเหนือ (ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2507 เป็นสมาคมสาขาแห่งแรกของสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย) ด้วยเป้าหมายการสร้างควมสามัคคี พัฒนาวิชาชีพ พร้อมกับการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม ผลงานที่ประจักษ์ คือ การพัฒนาหมู่บ้านแห่ง

หนึ่งในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ (ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพขอทาน) ท่านให้การช่วยเหลือด้านการสร้างงาน สร้างอาชีพ ดูแลสุขภาพประชาชน ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน สนับสนุนการจัดอาหารกลางวันสำหรับนักเรียน พัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม จนประชาชนในหมู่บ้านมีสุขภาพดีขึ้นและเลิกอาชีพขอทาน เป็นผลงานที่สะท้อนการบุกเบิกริเริ่มพัฒนา สร้างความเท่าเทียมเข้าถึงบริการ (Initiative creating equity) เพื่อสุขภาพของประชาชน ยังผลให้ท่านได้รับรางวัลพยาบาลดีเด่นสาขาผู้นำในการพัฒนาวิชาชีพ จากสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2542

ท่านเกษียณอายุราชการเมื่อ ปี พ.ศ. 2527 ซึ่งเป็นปีที่ท่านได้รับรางวัลศิษย์เก่าดีเด่น คณะพยาบาลศาสตร์ ศิริราช มหาวิทยาลัยมหิดล อันเป็นผลจากความสำเร็จในการพัฒนางาน สร้างความก้าวหน้าต่อวิชาชีพการพยาบาล ภายหลังเกษียณอายุราชการ ท่านยังคงร่วมกิจกรรมทางวิชาการ ศาสนาและวัฒนธรรมกับคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่อย่างสม่ำเสมอ เป็นอาจารย์พิเศษให้กับสถาบันการศึกษาในเขตภาคเหนือจนถึงปี พ.ศ. 2534 รวมทั้งสนับสนุนทุนการศึกษาให้แก่เด็กศึกษาพยาบาลอย่างต่อเนื่อง มีส่วนร่วมในงานบริการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความวิริยะอุตสาหะ จนเป็นที่ประจักษ์และยอมรับของวงวิชาการพยาบาลไทยและต่างประเทศ เกียรติคุณดีเด่นดังกล่าว ส่งผลให้สภามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีมติให้ได้รับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ เมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2534 เพื่อเป็นเกียรติประวัติสืบไป

บทสรุป

รองศาสตราจารย์ ประณีต สวัสดิ์รักษา เป็นหนึ่งตัวอย่างของผู้นำทางการพยาบาลที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มุ่งพัฒนาระบบการศึกษาทางการพยาบาล ควบคู่กับการพัฒนางานบริการพยาบาลให้มีประสิทธิภาพสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ใช้บริการเป็นสำคัญ สร้างระบบการทำงานในลักษณะสหสาขาวิชาชีพ เป็นต้นแบบการ

ทำงานด้วยความมุ่งมั่น เสียสละ มีจิตสาธารณะ ช่วยเหลือประชาชนทุกเพศทุกวัยทั้งในและนอกโรงพยาบาล มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ สร้างคุณประโยชน์อย่างกว้างขวางต่อการพัฒนาสุขภาพประชาชน เป็นแบบอย่างที่ดี

ดีในการปฏิบัติงาน ท่านนับเป็นทรัพยากรบุคคลทางการพยาบาลที่มีคุณค่ายิ่ง สร้างคุณประโยชน์ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ สมควรต่อการยกย่องด้วยคุณูปการที่ท่านมีต่อวิชาชีพการพยาบาล

เอกสารอ้างอิง

- Boonrubpayap, B. (1996). *Biography thought and development of nursing service department of Associate Professor Praneet Swasdiraksa* (Master's Thesis, Chiangmai University).
- Frandsen, B. (2014). *Nursing leadership: Management & leadership styles*. Retrieved from <https://www.aanac.org/docs/white-papers/2013-nursing-leadership---management-leadership-styles.pdf?sfvrsn=4>
- McDonald, L. (2009). *Florence Nightingale: Extending nursing*. Canada: Wilfrid Laurier University Press.
- Leininger, M. (2002). Culture care theory: A major contribution to advance transcultural nursing knowledge and practices. *Journal of Transcultural Nursing, 13*(3), 189-192.
- Phimuk, T., Sngounsiritham, U., & Chanprasit, C. (2009). Perspectives of a nurse leader in professional development: A case study of Professor Emerita Dr. Wichit Srisuphan. *Nursing Journal, 36*(4), 1-9.
- Mencl, J., Welfald, A. J., Ittersum, K. W., & Kansas, M. (2016). Transformational leader attributes: Interpersonal skills, engagement, and well-being. *Leadership & Organization Development Journal, 37*(5), 635-657.
- Nantajit, N. (2010). A good nurse consists of a heart head and hand. In Faculty of Nursing, Chiang Mai University (Eds.), *50 years CMU nurse*. Chiang Mai: Faculty of Nursing, Chiang Mai University. (In Thai)
- Nakasem, S., & Siritarungsri, B. (2014). Leadership characteristics: A case study of a registered nurse received the nursing service excellence award for a tertiary care level from the Thailand nursing and midwifery council. *Journal of Boromarajonani College of Nursing, Bangkok, 30*(2), 58-67.
- Sharma, M. K., & Jain, S. (2013). Leadership management: principle, models and theories. *Global Journal of Management and Business Studies, 3*(3), 309-318.
- Singhanetr, S., Jaisit, J., & Henkeaw, W. (2017). Nursing leadership in the 21st century. *Naresuan Phayao Journal, 10*(1), 17-22.
- Sripakho, P. (2014). Professional nursing development: Developing nursing leadership. *Journal of The Royal Thai Army Nurses, 15*(3), 1-8.
- Stogdill, R. M. (1974). *Handbook of leadership: A survey of theory and research*. New York: Free Press.

- Tomkins, L., & Simpson, P. (2015). Caring leadership: A Heideggerian perspective. *Organization Studies*, 36(8), 1013-1031.
- Turale, S., Klunklin, A., & Chontawa, R. (2010). Growing together: a qualitative study of leading nurse scholars in Thailand. *International Nursing Review*, 57(2), 202-210.